

НАПРЯМ 11. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В МОВНОМУ ПИТАННІ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-502-3-51>

Ялова О. В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри ділової української мови та іноземних мов
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ТА ЇХ ВПЛИВ НА РЕАЛІЗАЦІЮ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому навіть ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, неминуче відчувають на собі їх вплив. Після останнього розширення ЄС Україна стала безпосереднім його сусідом, і це відкриває нові можливості для поглиблення співпраці між нашою державою і Європейським Союзом [1, с. 72].

Сьогодні неможливо розглядати майбутнє України поза європейським та світовим розвитком, саме тому євроінтеграція та членство в Європейському Союзі є головною стратегічною метою нашої держави. Інтеграційні процеси самі по собі є складними процесами, саме тому необхідно розуміти, що отримає Україна від співпраці з ЄС, які проблеми виникнуть на шляху до членства в ЄС і які очікувані перспективи від співробітництва в сучасних умовах.

Питання перспективної участі України в інтеграційних процесах та співпраці з ЄС активно досліджували і аналізували у своїх наукових публікаціях вітчизняні вчені і фахівці, зокрема А. Гальчинський, М. Якуб'як, П. Гайдуцький, В. Винник, О. Федірко, О. Ковальова та ін., розглядаючи проблеми регіональної інтеграції та питання саме вступу України до Європейського Співтовариства.

Процес європейської інтеграції України передбачає реформування багатьох сфер суспільного життя. Однією з найбільш чутливих у цьому контексті є реалізація гуманітарної політики, важливою складовою якої є мовна політика держави. Об'єктами державної мовної політики є українська мова; групи мов, виділені за різними ознаками; групи носіїв мови; мовні відносини [2, с. 166].

Професор-славіст Фрайбурзького університету (Німеччина) Ю. Бестерс-Дільгер зазначає, що до 2009 року на реалізацію мовної політики в Україні впливало дві тенденції: з одного боку спостерігалось прагнення вітчизняного політичного керівництва забезпечити баланс між підтримкою розвитку державної мови та захистом мовних прав національних меншин; з іншого боку – давалася в знаки тенденція ускладнення творення української нації на основі української мови у зв'язку з євроінтеграційними процесами [3, с. 88–89]. Мова йде про те, що прагнення України до членства в Європейському Союзі зумовило необхідність імплементації у вітчизняне законодавство стандартів Ради Європи щодо реалізації мовної політики. Зокрема, важливою складовою цього процесу стала ратифікація у 2003 році Європейської Хартії регіональних мов та мов меншин, відповідно до якої Україна взяла на себе зобов'язання вживати заходів з підтримки 13 мов меншин, серед яких і російська. Таким чином Європейська Хартія регіональних мов і мов меншин в руках проросійськи налаштованих політиків стала елементом гібридного впливу на український гуманітарний простір з метою досягнення цілей внутрішньої дестабілізації українського суспільства за мовною та національною ознакою.

З кінця ХХ століття дискусія щодо мовної політики в Україні ведеться з позиції протистояння двох мовних ідеологій, а саме необхідності поширення української мови в ті соціальні сфери, в які її не було допущено або з яких було витіснено століттями імперського панування, і збереження деформованої мовної ситуації з апелюванням до ліберальних цінностей західного зразка, за якими особиста свобода повинна зазнавати якнайменше обмежень. Під приводом впровадження в життя принципів Європейської Хартії регіональних або міноритарних мов проросійські політичні сили намагалися законсервувати колоніальну спадщину, зупинити або сповільнити відродження української мови в публічному просторі. Це негативно позначилося на репутації Хартії в Україні.

Протягом трьох останніх десятиліть суспільна дискусія з питань мовної політики визначалася ставленням її учасників до двох основних питань: 1) забезпечення функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя та якнайшвидша дерусифікація публічного простору, насамперед у зросійщених регіонах півдня та сходу, 2) збереження постколоніальної мовної ситуації, деформованої століттями російського домінування в соціально важливих сферах, насамперед у системі освіти, органах влади, виробництві, мас-медіа та ін., та перспектива подальшої соціокультурної маргіналізації української мови за білоруським сценарієм [4, с. 15].

Одним із важливих суб'єктів мовної політики є наукова спільнота, яка у взаємодії з інститутами держави й громадянського суспільства поширює мовну ідеологію у ЗМІ, систему освіти, культури, і, в свою

чергу впливає на прийняття нормативних актів, що визначають мовну політику держави, внесення в них змін і доповнень, на практичні дії державних органів і громадянського суспільства щодо її реалізації.

Тому сьогодні важливим завданням для українських мовознавців залишається науковий супровід імплементації в Україні Європейської Хартії регіональних або міноритарних мов та консультативна допомога органам влади, відповідальним за її імплементацію. Міжнародна репутація Європейської хартії небездоганна. Наприклад, у Франції, яка підписала Хартію ще 7 травня 1999 р., на перешкоді її ратифікації стало рішення Конституційної Ради про те, що документ цей документ суперечить Конституції Французької Республіки. Популярність Хартії в Європі не зростає. Протягом останніх двадцяти років до неї не приєдналася жодна держава. Поза сферою дії Хартії залишається значна частина європейського континенту, зокрема держави як Франція, Бельгія, Португалія, Греція, Ірландія, Туреччина, країни Балтії, а також росія й білорусія. З колишніх республік СРСР, крім України, Хартію ратифікувала тільки Вірменія [4, с. 27].

Хартія визнає об'єднавчу роль офіційної мови, її положення передбачають пріоритетність мовних прав державотворчої нації. В умовах війни та повоєнної відбудови України практичну діяльність державних і недержавних органів важливо зосередити насамперед на підтримці мов корінних народів, а також на підтримці української мови в тих регіонах, де її було витіснено з публічного вжитку, що також відповідає положенням Хартії. Зі зміцненням позиції української мови відійдуть у минуле суспільні побоювання щодо можливих посягань на її права. Це важлива передумова для міжконфліктних міжмовних відносин, для підтримки й розвитку мов національних меншин у цілковитій відповідності з духом Європейської хартії регіональних та міноритарних мов [4, с.28].

Комітет експертів Європейської хартії регіональних мов або мов меншин у червні 2023 р. оприлюднив заяву, в якій звернув увагу на неприпустимість застосування російською федерацією в якості приводу для агресії факту присутності російської мови в Україні як однієї з мов меншин [5, с. 2]. Комітет експертів також позитивно оцінив зусилля української влади щодо імплементації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. Така заява Ради Європи напередодні прийняття рішення щодо членства України в ЄС стала черговим аргументом незворотності європейської перспективи України.

Таким чином, важливою складовою формування цілісного гуманітарного простору України в умовах Європейської інтеграції є створення сприятливого загальнонаціонального культурно-комунікативного середовища. З цією метою держава приділяє суттєву увагу підтримці не лише українській мові, а й створює умови вільного

функціонування мов та культур національних меншин з урахуванням досвіду та практик країн Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Федоришина О. О. Проблеми інтеграції України до Європейського Союзу. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1103>
2. Сергієнко Л. В. Гуманітарна політика України: ідентифікація складових, об'єктів, суб'єктів та пріоритетів. *Вісник ЖДТУ*. 2019. № 2(88). С.162–173.
3. Бестерс-Дільгер Ю. Українська мовна політика з 1991 по 2009 рік: погляд ззовні. *Мова і суспільство* : збірник наукових праць. Львів : ВЦ Львівського національного університету імені Івана Франка. 2010. Вип. 1. С. 88–94.
4. Ажнюк Б. М. Мовна політика в Україні і перспективи євроінтеграції. *Мовознавство*. 2012. № 6. Ст. 15–33.
5. Заява Комітету експертів про правову базу імплементації Європейської хартії регіональних мов або мов меншин. URL: [https://www.con.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages-reports-and-rekommendations#%7B%2228993157%22:\[23\]%7D](https://www.con.int/en/web/european-charter-regional-or-minority-languages-reports-and-rekommendations#%7B%2228993157%22:[23]%7D)
6. Ажнюк Б. М. Мова і політика: Україна і світ. Київ : Видавн. дім Дмитра Бурого, 2021. 420 с.
7. Баурінг Б. Мовна політика в Україні. Міжнародні норми та зобов'язання і український закон ті законодавство. Бестерс-Дільгер Ю. Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації. Київ : Видавн. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. С. 55–95.
8. Бестерс-Дільгер Ю. Сильні та слабкі сторони Європейської хартії регіональних та міноритарних мов: західноєвропейський досвід. *Мовознавство*. 2010. № 1. С. 94–99.
9. Кресіна І. О. Проблема імплементації норм міжнародного права у національне законодавство про мови. Мовна ситуація в Україні: між конфліктом і консенсусом. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2008. С. 190–204.